

СЕКЦІЯ 1 СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.9.012.23

Кобылянська А.В.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту
Міжнародного гуманітарного університету*

ВИЗНАЧЕННЯ «ЦЕНТРУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ» ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ПОКАЗНИКІВ, ЩО ФОРМУЮТЬ ЙОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ

Стаття присвячена визначенню центру глобальної економіки на основі аналізу широко поширених в літературі термінів. Окремо досліджено питання систематизації показників, які використовуються при описі та визначенні відповідних центрів. Додатково виділено групи структурних та спекулятивних чинників, що впливають на зміну балансу світових економічних сил.

Ключові слова: центр глобальної економіки, структурні та спекулятивні чинники, глобальна економіка, економічна політика, баланс економічних сил.

Кобылянская А.В. ОПРЕДЕЛЕНИЕ «ЦЕНТРА ГЛОБАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ» И ИССЛЕДОВАНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ, ФОРМИРУЮЩИХ ЕГО СТАНОВЛЕНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Статья посвящена определению центра глобальной экономики на основе анализа широко распространенных в литературе терминов. Отдельно исследован вопрос систематизации показателей, используемых при описании и определении соответствующих центров. Дополнительно выделены группы структурных и спекулятивных факторов, влияющих на изменение баланса мировых экономических сил.

Ключевые слова: центр глобальной экономики, структурные и спекулятивные факторы, глобальная экономика, экономическая политика, баланс экономических сил.

Kobylianska A.V. DEFINING THE «CENTER OF GLOBAL ECONOMY» AND RESEARCH OF INDICATORS THAT DEFINE ITS FORMATION AND FUNCTIONING

The article is devoted to the definition of the center of the global economy while analyzing widely used terms. Separately the issue of systematization of indicators generally used in describing and defining appropriate centers is studied. Additionally, selected group of structural and speculative factors, that affect the change in the balance of global economic power, is investigated.

Keywords: center of global economy, structural and speculative factors, the global economy, economic policy, balance of economic forces.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку світового господарства глобальні ринки в переважній більшості є доволі стратифікованими, тобто такими, на яких одні країни відіграють більшу роль, а інтереси інших є менш представленими. Перші зазвичай демонструють мають стабільні темпи економічного розвитку, які в тому числі забезпечуються впровадженням у виробництво новітніх наукових розробок, успішною диференціацією зовнішньоекономічних зв'язків, є широко представленими в різноманітних міжнародних організаціях.

Наслідуючи деяких науковців, можна стверджувати, що сучасна глобальна економіка має свій центр, або центри та периферію. В цьому контексті центрами зазвичай вважається широке коло країн/міст, що, по суті, є великими виробниками товарів або послуг, економічна периферія, навпроти, забезпечує ці виробничі процеси факторами виробництва та/або є споживачем відповідних товарів та послуг.

Проблемним питанням при цьому підходить є те спостереження, що явно або неявно, свідомо або підсвідомо більшість економічних центрів зацікавлені в консервуванні такого стану речей. Наслідком цього є поглиблення існуючої економічної диспропорції між країнами.

Проте серед затверджених цілей діяльності більшості міжнародних організацій є, навпроти, усунення таких дисбалансів як запорука загальної світовій стабільності.

Механізми реалізації досягнення відповідних цілей варіюються від нормотворчого процесу зняття обмежень на потоки готової продукції, капіталу до фінансування інституційних перетворень та модернізації виробництва у відносно менш розвинених країнах.

Втім, досягнення такого стану речей, за якого всі країни досягнуть єдиного рівня розвитку, принаймні на разі виглядає утопією. Задля цього країни мали б володіти однаковою кількістю існуючих ресурсів, і якщо зростаюча мобільність робочої сили знімає гостроту проблеми з забезпеченням людськими ресурсами, то кількість природних ресурсів є більш-менш наперед заданою, а їх рух – більш ускладненим, тому подолання ресурсної залежності є важливим кроком у напрямку економічного укріплення. В іншому випадку зрівняння передумов до економічного зростання означає також перерозподіл накопиченого капіталу, проте не слід забувати, що примусовий перерозподіл також неможливий.

Підсумовуючи, глобальна економіка, виходячи з постулатів сучасної економічної теорії, перебуває в стані динамічно-статичної рівноваги, коли головні економічні актори залишаються незмінними на протязі доволі великих проміжків часу. Найбільш прийнятними в цьому контексті є проміжки довжиною в 15–25 років, які вписуються в цикли Кузнеця. Звісно, з пришвидшенням НТП довжина цих циклів буде скорочуватись.

Дане дослідження присвячено визначенню терміна «економічний центр», а також систематизації факторів, що використовуються при його описі. Результати дослідження можуть бути покладені в основу наступних наукових робіт, що будуть присвячені аналізу діяльності існуючих економічних центрів, їх впливу на інших економічних агентів та прогнозуванню зміни диспозиції основних глобальних економічних гравців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення впливу окремих країн та регіонів світу на стан глобальної економіки на сучасному етапі постає в центрі багатьох досліджень. Різними економістами повсякчас використовуються терміни «економічний центр», «економічна сила» і т. п.

Теоретично відповідні категорії були впроваджені Валлерштайном в його світ-системному підході. Окремі спроби дослідити відповідні питання були здійснені С. Радзієвською, О.О. Джаліловим, Г. Мерніком та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Втім, ні поміж зазначеними теоретиками, ні поміж іншими дослідниками наразі немає консенсусу щодо визначення «економічного центру» глобальної економіки. Існування такої прогалини гальмує дослідження, пов'язані з функціонуванням цих центрів, та ускладнює порівняння результатів, отриманих різними дослідниками. Поточна стаття має на меті усунення зазначеного недоліку.

Мета статті полягає в систематизації та аналізі різних підходів до визначення «економічного центру» та виробленні єдиного тлумачення цієї категорії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Базуючись на результатах попередніх досліджень, використання терміну «економічний центр» та споріднених до нього термінів може бути систематизовано в таблиці 1.

Результати аналізу, систематизовані в вищевказаній таблиці, дозволяють зробити такі висновки:

- по-перше, в поточних дослідженнях в якості економічного центру частіше за все розглядають країни/міста, серед яких найчастіше згадують США, Китай, ЄС, Японію, або міста – фінансові центри;

- по-друге, акценти в термінах є доволі різноманітними – «управління», «ділова активність», «розвиток», «сила», «тяжіння», що ускладнює певним чином вироблення єдиного терміну та його тлумачення;

- по-третє, незважаючи на те що незаперечною є роль МНК та ТНК в глобальній економіці, як окремі економічні центри вони майже не розглядаються в дослідженнях.

Зважаючи на перелічене, при описі структури глобальної економіки можна запропонувати використовувати наступний термін та його наступне визначення: центр глобальної економіки (ЦГЕ) – це країна, яка на протязі тривалого проміжку часу займає суттєву частку в світових економічних потоках, робить істотний внесок в зростання світового ВВП, здатна суттєво впливати на світову політику та наділяє економічних агентів, що провадять свою господарську діяльність на території країни, додатковими можливостями на світовій арені.

Таблиця 1

Систематизація визначень загальної категорії «економічного центру» в системі МЕВ

Термін	Визначення	Об'єкт спостереження	Джерело
Економічний центр	Місце, через яке проходять основні економічні потоки	Країна	Б.С. Івасів, В.В. Комар [2, с. 105]
Центр економічного тяжіння (центр економічної гравітації)	Роблять суттєвий внесок у зростання ВВП	Країна/місто	В. Дубенський [3]
Центр світового господарства		Регіон	К.С. Солонінко [4, с. 211]
Ядро (центр) високорозвинутих країн	Характеризуються високим рівнем технологічного розвитку і високими стандартами життя населення і формують так званий «золотий мільярд»	Країна	С. Радзієвська [5]
Центри управління		Країна	І.В. Шкодін [6]
Центри впливу	Зони поширення валюти	Регіон	Б. Лістар [7]
Центри економічної активності		Регіон	О.О. Джалілов [8]
Глобальні центри світового розвитку	Виробляють світову політику	Регіональні об'єднання	В. Юрчишин [9]
Світові центри сили	Складають людський, фінансовий, енергетичний та військовий ресурси		Г. Мерніков [10]

Таблиця 2

Показники, що використовуються для характеристики чи опису економічного центру

Показники	Автор
Частка ВВП в світовому ВВП % світових потоків товарів % світових потоків капіталу % світового інтелектуального потенціалу % виробництва високотехнологічної продукції в світовому обсязі виробництва	О. Мельник [11]
% світового промислового виробництва % виробництва сільськогосподарської продукції частка світових золотовалютних резервів обсяги трудових та сировинних ресурсів	К.С. Солонінко [4, с. 211–213]
Наявність інструментів впливу — господарських, законотворчих, дипломатичних, військових	Г. Мерніков [10]
Місце країни в рейтингу глобальної конкурентоспроможності	А.О. Ходжаян [12]
Внесок у зростання світового ВВП	McKinsey [3]

Відповідно, це якісне визначення ЦГЕ. Серед кількісних характеристик, що використовуються в контексті вживання вищезазначених споріднених термінів, автори часто використовують наступні показники (табл. 2):

На протигагу різноманіттю термінів, що, як ми бачили, використовуються на разі вченими в своїх дослідженнях, показники, що використовуються при їх описі або при описі їх впливу на глобальну економічну динаміку або статистику, є доволі стандартними, а їх кількість відносно обмеженою.

Це, відповідно, безліч відносних показників: відношення обсягів промислового виробництва країни до світових обсягів промислового виробництва, вартісних обсягів експорту країни до світових обсягів експорту, національного ВВП до світового ВВП і т. д. – абсолютні показники: обсяги трудових та сировинних ресурсів, рейтинги, різноманітні внески в світові обсяги зростання того чи іншого показнику.

Тільки деякі автори, наприклад, Г. Мерніков, пропонує для опису та оцінки економічних осередків використовувати наявність інструментів впливу на інші країни, втім, він не надає методик оцінки сили відповідного впливу.

Таким чином, можна зробити висновок, що на разі система показників є доволі нерозвиненою і концентрується передусім на оцінці моментного стану розвитку країни без надання належної уваги саме тому, як саме оцінити вплив ЦГЕ на інші країни. Ті показники, що описують частку ЦГЕ в обсягах окремих міжнародних економічних потоках, не є такими, що повністю характеризують вплив на інші країни. Іншими словами, ЦГЕ з відносно однаковою часткою експорту товарів в загальних обсягах світового експорту товарів можуть мати різний вплив на інші країни, як завдяки різній товарній структурі відповідних потоків, так і через різні комбінації цього показника економічної влади з іншими показниками.

Тобто постає питання вироблення єдиної методології єдиного індексу, який би характеризував пози-

цію окремих країн та ЦГЕ в світовому економічному просторі, в тому числі на основі систематизованих раніше показників.

Наявність такої методології дозволила би аналізувати динаміку зміни відповідних індексів для різних ЦГЕ та робити висновки щодо причин таких змін, оцінювати вплив одних ЦГЕ на інші ЦГЕ й країни та в кінцевому результаті відслідковувати дифузю економічної влади від однієї країни до іншої.

Варто окремо систематизувати чинники, які призводять до змін у відповідних показниках, що використовуються при аналізі та описі функціонування ЦГЕ. В свою чергу, вони мають бути поділені на структурні та спекулятивні. Перші призводять до істотних змін в балансі економічних сил глобального господарства, інші спричиняють незначні/значні флуктуації по відношенню до поточного розподілу глобальної економічної влади з поверненням до вихідної точки коливання.

В якості структурних чинників можна запропонувати наступні систематизовані за наступними категоріями (див. табл. 3).

Відповідно, можна виділити та систематизувати наступним чином спекулятивні чинники (див. табл. 4).

Висновки. Підсумовуючи, маємо триєдинство визначення ЦГЕ, показників, що характеризують ЦГЕ, та чинників, що впливають на формування показників на тому чи іншому рівні. Найбільш цікавим завданням, після систематизації показників та чинників, виглядає дослідження кількісного впливу чинників на окремі показники та на інтегральні індекси, що визначають ЦГЕ.

Головним результатом даної статті є вироблення єдиного терміну «центр глобальної економіки», систематизація показників та чинників впливу на показники визначення ЦГЕ, вироблення підходів до розробки інтегрального показника, що характеризує ЦГЕ, та вироблення підходів до моделювання впливу чинників зміни ЦГЕ на показники, що характеризують ЦГЕ, та зміну ЦГЕ.

Таблиця 3

Система структурних чинників впливу на формування та діяльність ЦГЕ

Категорії чинників	Чинники	Показники, що характеризують чинники
Економічні	Завершення або початок відповідного економічного циклу	Динаміка ВВП та інших макроекономічних показників
Технологічні	НТП всередині країн	Кількість наукових розробок в рік, окремо інноваційних
Демографічні	Зміни в демографічному стані країн	Природний приріст населення, міграція трудових ресурсів, зміна освітньої структури населення
Ресурсні	Відкриття запасів природних ресурсів	Збільшення/зменшення видобутку існуючих ресурсів, кількість відкритих родовищ
Соціальні, політичні, екологічні	Тривала соціальна нестабільність, військові конфлікти, епідемії та екологічні катастрофи	Факт відповідного явищу та його тривалість в роках

Таблиця 4

Система спекулятивних чинників впливу на формування та діяльність ЦГЕ

Категорії чинників	Чинники	Показники, що характеризують чинники
Ресурсні	Колівання світових цін на природні ресурси	Дисперсія світових цін на нафту, природний газ, залізну руду та інше на протязі року
Економічні	Колівання валютних курсів	Дисперсія курсу національної валюти відносно до долара США на протязі року
	Пришвидщення потоків капіталу	Темпи зростання імпорту довгострокового (ПП) та короткострокового капіталу (портфельні інвестиції, короткострокові кредити), рік до року
	Надання офіційної допомоги	Обсяги офіційної допомоги в млрд. дол. США
Технологічні	Оновлення основного капіталу	Обсяги інвестицій в основний капітал
Демографічні	Маятникова та сезонна міграція	Кількість відповідних мігрантів

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Wallerstein, Immanuel Maurice. World-systems analysis: An introduction. Duke University Press, 2004.
2. Івасів Б.С., Комар В.В. Міжнародні ринки грошей і капіталів : [навч.-метод. посіб.] / Б.С. Івасів, В.В. Комар. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 120 с.
3. Дубенский В. Смещение экономического центра гравитации / В. Дубенский [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/12/2/406409/>.
4. Солонінко К.С. Міжнародна економіка : [навч. посіб.] / К.С. Солонінко. – Київ, 2008. – 380 с.
5. Радзівська С. Глобальні економічні процеси та Україна / С. Радзівська // Міжнародна економічна політика. – 2014. – № 1. – С. 80–104.
6. Шкодін І.В. Сучасні тенденції самоорганізації світової економічної системи / І.В. Шкодін // Економіка України. – 2012. – № 9. – С. 70–77.
7. Hallsmith G., Lietaer B. Intentional Cities, Intentional Economies, Ch.3. Creating New Capital [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.neweconomictheory.org.
8. Джалілов О.О. Основні сучасні тенденції світової інтеграції / О.О. Джалілов // БізнесІнформ. – 2014. – № 2. – С. 76–83.
9. Юрчишин В. Центр Разумкова. Перспективи посткризового економічного відновлення / В. Юрчишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/upload/Yurchyshyn_post-crisis_1-2011.pdf.
10. Мерніков Г.І. Світова фінансова криза як фактор геополітичних і геоекономічних змін / Г.І. Мерніков // Стратегічна панорама. – 2009. – № 4. – С. 54–62.
11. Мельник О. Шляхи розвитку економічних центрів світу в умовах глобалізації / О. Мельник // Антологія творчих досягнень. – К. : ІСЕМВ НАН України, 2004.
12. Ходжаян А.О. Позиціонування України в глобальній економіці / А.О. Ходжаян // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2009. – № 2. – С. 66–72.

УДК 339.72

Сльозко О.О.

*кандидат економічних наук,
провідний науковий співробітник сектору міжнародних фінансових досліджень
Інституту економіки та прогнозування Національної академії наук України*

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ РЕГУЛЮВАННЯ ВАЛЮТНИХ КУРСІВ І СТВОРЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ВАЛЮТИ МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ ФОНДОМ

Сьогодні МВФ може втручатися у валютну політику країни, тільки якщо ця країна звертається за фінансовою підтримкою і тим самим на неї починають розповсюджуватися умови, що пред'являються МВФ. Таким чином, МВФ неспроможний регулювати можливі стійкі перекося курсу валюти країни, що має позитивне сальдо платіжного балансу, або країн з дефіцитом, які все ще в змозі отримувати позикові кошти на міжнародних фінансових ринках або випускати валюту, яку інші учасники ринку готові і надалі мати у своїх портфелях, як у випадку з США. Тому переговори про обмінні курси провідних валют проводяться за межами МВФ. Це підкреслює недолік сьогодишньої міжнародної фінансової системи: інститут, який відповідає за посилення стабільності валютних курсів і недопущення надмірного і тривалого порушення рівноваги розрахунків, не здатний забезпечити виконання реальних норм регулювання у політиці тих країн, які мають найбільші зовнішні незбалансованості.

Ключові слова: МВФ, Міжнародна фінансова система, валютна політика, фінансові ринки.

Слезко Е.А. АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ РЕГУЛИРОВАНИЯ ВАЛЮТНЫХ КУРСОВ И СОЗДАНИЕ ГЛОБАЛЬНОЙ ВАЛЮТЫ МЕЖДУНАРОДНЫМ ВАЛЮТНЫМ ФОНДОМ

Сегодня МВФ может вмешиваться в валютную политику страны, только если эта страна обращается за финансовой поддержкой и тем самым на него начинают распространяться условия, предъявляемые МВФ. Таким образом, МВФ не способен регулировать возможные стойкие перекося курса валюты страны, имеющей положительное сальдо платежного баланса, или стран с дефицитом, которые все еще в состоянии получать заемные средства на международных финансовых рынках или выпускать валюту, которую другие участники рынка готовы и в дальнейшем иметь в своих портфелях, как в случае с США. Поэтому переговоры по обменным курсам ведущих валют проводятся за пределами МВФ. Это подчеркивает недостаток сегодняшней международной финансовой системы: институт, который отвечает за усиление стабильности валютных курсов и недопущение чрезмерного и длительного нарушения равновесия расчетов, не способен обеспечить выполнение реальных норм регулирования в политике тех стран, которые имеют наибольшие внешние несбалансированности.

Ключевые слова: МВФ, Международная финансовая система, валютная политика, финансовые рынки.

Slozko O.A. ANALYSIS OF THE PROBLEMS OF EXCHANGE RATES AND THE CREATION OF A GLOBAL CURRENCY OF IMF

Today, the IMF may intervene in the monetary policy of the country only if that country asks for financial support and thus it begin to spread, provided the requirements of the IMF. Thus, the IMF is unable to regulate possible counters distortions in the exchange rate of the country, which has a positive trade balance, or a deficit countries that are still able to receive borrowed funds on international financial markets or to issue currency to other market participants are willing to continue to have a their portfolios, in the case of the United States. Therefore, negotiations on exchange rates of leading currencies held outside the IMF. This highlights the lack of today's international financial system: the institution that is responsible for strengthening the stability of exchange rates and prevent excessive and prolonged payments disequilibrium, unable to enforce rules regulating the real politics of the countries with the largest external imbalances.

Keywords: IMF, International financial system, monetary policy, financial markets.

Постановка проблеми. У сфері контролю МВФ опиняються бідні країни та країни, що розвиваються. МВФ не здатний усунути викривлення валютних курсів, викликане головним чином нестійкими і часто спекулятивними потоками короткострокового

капіталу. Хаотичні коливання валютних курсів не завжди викликані прорахунками в політиці країн-одержувачів. Потоки капіталу, які почали справляти набагато більший вплив на номінальні валютні курси, ніж торгові потоки, тісно пов'язані з корот-